

MARCO POLO SEYAHATNAMESİ
ya da
DÜNYANIN MARCO POLO TARAFINDAN HİKAYE EDİLİŞİ

Zerrin BAYDAR

Marco Polo, *Dünyanın Hikaye Edilişi. Harikalar Kitabı 1*, çev. Işık Ergüden,
İthaki Yayınları, Birinci Baskı: İstanbul 2003
Marco Polo, *Dünyanın Hikaye Edilişi. Harikalar Kitabı 2*, çev. Z. Zühre İlkelen,
İthaki Yayınları, Birinci Baskı: İstanbul 2004

Doğu ile Batı'nın bilgi tarihinde seyahatnamelerin tuttuğu yer ayrıcalıklıdır. Doğu hakkındaki Batılı kaynaklarının başında gelen seyahatnameler Batı düşüncesi literatüründe özel bir alanını meydana getirmekle kalmamış, günümüzde dahi geçerliliğini büyük ölçüde koruyan yaygınlaşmış bilgi ve kanaatlerin de kaynağı olmuşlardır. Seyahatnamelerin sağladığı bilgilerin önemi kuşkusuz öncelikle yazıldıkları dönemlerdeki toplumlararası ilişkilerin niteliği ile bağlantılıdır; bu bağlantı kimi metinlerin çağlarını aşacak türden bir öneme sahip olmalarını anlamamıza imkan verir.

Marco Polo'nun seyahatnamesi bu türden öneme sahip metinlerden biri. Hem Ortaçağ Avrupasının Doğu hakkında ortaya koyabildiği yazılı kaynakların başında geliyor, hem de daha sonraki dönemlerde Doğu'ya ulaşmak isteyen Batılıların kılavuz kitabı olmak özelliğine sahip. Metnin içeriğini doğru çözümlmek ve öte yandan bu ayrıcalıklı niteliğini kavrayabilmek, ancak Doğu ile Batı'nın ilişki tarihindeki siyasi çerçeveyi gözönünde bulundurmakla mümkündür.

Venedikli Marco Polo'nun bu meşhur tasvirine konu olan Doğu yolculukları 1260'tan 1295 yılına kadar uzanan bir dönemi kapsar; Marco, tacir Polo ailesinin 1272'de başlayan ikinci yolculuğuna bizzat katılmıştı. Bu yolculukların hikayesiyle başlamak gerekirse; Marco'nun baba ve amcası olan Nicolo ile Mafeo Polo kardeşlerin 1254'de doğru Venedik'ten yola çıkıp Haçlı işgali¹ altındaki İstanbul'a, dönemin sunduğu imkanlardan yararlanarak ticaret yapmak üzere yerleşmiş olduklarını belirtmeliyiz. Onları Çin'e kadar götürecektir olan yolculuğun başlangıç noktası da İstanbul olacaktır; Nicolo ve Mafeo kardeşler Marco Polo'nun deyişiyle, *dünyanın her tarafında servet aramak için* 1260'da buradan denize açıldılar. Marco Polo'nun seyahatnamesi de bu tarihten itibaren başlar. Nicolo ile Mafeo Polo İstanbul'dan Kırım'a, oradan Volga üzerinden üç yıl kalacakları Buhara'ya ulaştılar ve sonunda resmi bir elçi heyetine katılarak Orta Asya'yı aşmış 1265'de Çin'e vardılar. Polo kardeşleri kabul ettiği anlaşılan Moğol Hanı Kubilay'ın Papa'ya yazdığı bir mektupla, onlar aracılığıyla Roma'dan yüz bilgin talep ettiği de bilinen hikayedir. Polo'lar üç yıllık bir yolculuk neticesinde ülkelerine döndüler ancak 1271'de yendiren Çin'e gitmek üzere yola çıkacaklardı ve bu ikinci yolculukta yanlarına Nicolo'nun oğlu Marco'yu da almışlardı.

Kafile, Kilikya'da Layazzo² limanından yola çıkarak yaklaşık üç yıl süren bir yolculuk sonunda Kafkasların güneyinden dolaşarak İran, Pamir, Doğu Türkistan üzerinden Pekin³ şehrine ulaştı ve Polo'lar 1291'e kadar Çin'de kaldılar. Bu süre içinde Marco Polo'nun Kubilay'ın güvenini ve dostluğunu kazandığı anlaşılmaktadır; Moğol dilini öğrenmesinden sonra Çin'in değişik bölge ve şehirlerini gezip görme fırsatı veren resmi görevler elde etmiştir. Polo ailesi, 1291'de Kubilay'ın sağladığı bir filoya katılarak deniz yolundan hareket etti. Hindîçin ve Hindistan kıyılarını izleyerek İran körfezi girişindeki Hürmüz limanına vardılar; oradan İran'ı tırmanarak üç ay konakladıkları Azarbaycan'a ve sonra Trabzon ve İstanbul üzerinden 1295'de Venedik'e döndüler.

Belki de Marco Polo seyahatnamesinin ortaya çıkmasına yol açan gelişme, bu uzun yolculuk tamamlandıktan sonra İtalya'da yaşandı; Marco

¹ Nicolo ve Mafeo Polo'nun İstanbul'da geçirdikleri süre, Bizans başkentinin Haçlıların eline geçmesi üzerine kurulan Latin İmparatorluğu dönemine (1204-1261) denk düşmektedir.

² Ayas, Yumurtalık.

³ Kubilay, Moğol başkentini 1260'da Karakorum'dan Pekin'e taşımış, 1267'de eski kentin kuzey-doğusunda *Han şehri*, *Hanbalıg* olarak tanınan yeni bir şehir kurdutmuştu. Marco Polo'da olduğu gibi dönemin diğer seyyahlarında da Pekin bu adla (Cambaluc) olarak biliniyordu.

Cenevizlilere karşı bir savaşa katıldı, esir düştü ve Cenova zindanlarındaki esareti sırasında hapisane arkadaşı Pisalı Rustichello'ya seyahatini yazdırdı.⁴ Hiç kuşkusuz Marco Polo'nun eseri Ortaçağ seyyah ve coğrafyacılarının eserleri arasında ayrı bir yere sahiptir. Çin'e kara yolundan yolculuk, deniz yoluyla geri dönüş, baba ve amcanın ilk yolculuğundan kuzey yolu hakkında edinilmiş bilgiler ile Moğol Hanının hizmetinde elde ettiği resmi konum, Marco Polo'ya Güney ve Batı Asya hakkında olduğu kadar, Doğu Asya üzerine de birçok yeni bilgi sağlamıştı. Kitabında sunduğu bilgiler İran'dan Çin'e, kuzeyde Buz Denizine ve doğu yönünde Japonya'ya kadar uzanmaktadır. Kuzey ve Güney Çin şehirleri üzerinde Çince bilmediği halde ayrıntılı ve kesin bilgiler elde edebilmişti ve bilhassa bu sonucu konudaki tasvirleri her dönemde Uzak Doğu'ya ulaşmaya çalışan Batılıları yakından ilgilendirmiştir.

Marco Polo'nun seyahatinin ortaya koyduğu olguları doğru saptamamız gerekirse, önce bu yolculuğun bizzat kendisini imkanı kılan tarihi ve siyasi gelişmeleri anlamamız gerekecektir. Zira, Batılı gezginlerin Roma İmparatorluğu döneminde dahi ulaşamadıkları bir imkanı, yani Avrupa'nın Çin ile doğrudan temasa geçmesini sağlayan gelişme Asya'daki Moğol istilaları ve egemenliğinden başka bir şey değildir. Polo'ların kendilerine onca servet ve Batı'ya geniş ve yeni bilgiler kazandıran Moğol fetihlerinin yol açtığı sonuçlardan elde edilmiş fırsatlardır.

Dönemi bütünlüğüyle görebilmek için ihmal edilmemesi gereken bir diğer gelişme, aynı dönemin Haçlı seferlerine karşılık gelmesi ve Asya'daki Moğol istilalarının bu çerçevede Batı için farklı bir anlam kazanmış olmasıdır. Yakın Doğu'da İslamiyet ile savaşmakta olan Batı için Moğollar, önce Müslüman Doğu'nun gerisindeki hayali bir hıristiyan krallığı ile özdeş kılınmış, Moğolların hıristiyan olmadıkları ve olmayacaklarının kesinlik kazanması üzerine, Yakın Doğu'daki temel çatışma ekseninde şekillenen ittifakın tarafı olmuşlardı.⁵ Polo'larınkiyle beraber dönemin diğer Asya yolculuklarına fırsat

⁴ Tek bir elyazması olarak korunan bu orijinal Fransızca baskıdan başka, yine Fransızca olan ve Marco Polo'nun 1307'de bir Fransız şövalyeye yazdırdığı elyazması temel alınarak hazırlanmış bir başka versiyon daha vardır. Amcası ile babasının hikayeleri, orijinali günümüze ulaşmayan, ancak 1553'de Ramusio tarafından yayınlanan itlyanca baskıya temel teşkil eden üçüncü bir (latince) versiyona dahil edilmiştir.

⁵ Bu dönemde Doğu-Batı ilişkilerinin ve dünya tarihinin aldığı biçim, esas olarak bir başka çalışmamızın konusudur; burada o çalışmanın sonuçlarına Marco Polo seyahati ile ilgisi açısından değinmekle yetinmekteyiz.

veren Moğolların İnan'dan Çin'e kadar uzanan geniş egemenliğinin ortaya çıkardığı bu elverişli durumdur.

Moğol istilaları kara yollarını olduğu gibi deniz yollarını da serbestçe Batılılara açmıştı; Bağdat Halifeliđinin düşüşünden İnan'da İslamiyetin kesin zaferine kadar Avrupalı tacirler ve misyonerler Tebriz'den Hürmüz'e rahatça inmişler ve Çin'e giden gemilere binmişlerdir. Çin, Türkistan, İnan ve Rusya'nın Moğol hakimiyeti altında toplanması, Eskiçağın sonundan beri Batılılara kapalı olan ipek ve baharat yollarını açmış ve tarihte ilk defa olmak üzere Batı'nın Uzak Doğu ile doğrudan ilişkiye geçmesine imkan tanımıştı.

Marco Polo seyahatnamesi, bir yandan bu sebeple Batı'daki en bütünlüklü Asya tasvirlerinin başında gelir ve sağladığı bilgilerin Batı bilimi ve coğrafyasına katkısı bununla ilişkili olarak büyüktür. Ve öte yandan bu bütünlüklü tasvir, Doğu'ya ulaşmak isteyen Batılıların yine geniş olarak yararlanacakları bir başvuru kaynağı niteliğini hak etmiştir. *Dünyanın Marco Polo tarafından hikaye edilişi* bu çerçevede açıklıkla kavrayabileceğimiz bir anlam kazanmaktadır.

Dilimizde iki cilt olarak yayınlanan seyahatname, metnin günümüzdeki güvenilir baskılarından kabul edilen *Editions La Découverte* baskısından çevrilmiş bulunuyor. Bu alandaki literatürün dilimize tercümesinin bu zamana kadar ihmal edilmiş olduğu düşünöldüğünde eseri Gezi-Yorum serisi içinde -ilk kitaplar olarak- yayınlayan İthaki Yayınlarının bu girişiminin memnuniyet verici olduğunu söylemek istiyoruz. Yayın, ilk ciltte Stefanos Yerasimos'un, seyahatnamenin ortaya çıkmasına temel sağlayan çerçeve hakkında yeterli bilgiler sunduğu *Giriş* yazısını da içeriyor. İlk cilt Fransızca çevirilerden, her iki dile hakimiyeti ile başarısına birçok çeviri metinde tanık olduğumuz Işık Ergüden, ikinci cilt farklı bir çevirmen; Z. Zühre İlkelen tarafından Türkçeleştirilmiş. Çeviri bütünlüğünün eserin tamamında sağlanmış olduğunu, keyifle okunan bir türkçe metinle karşı karşıya olduğumuzu da belirtelim.